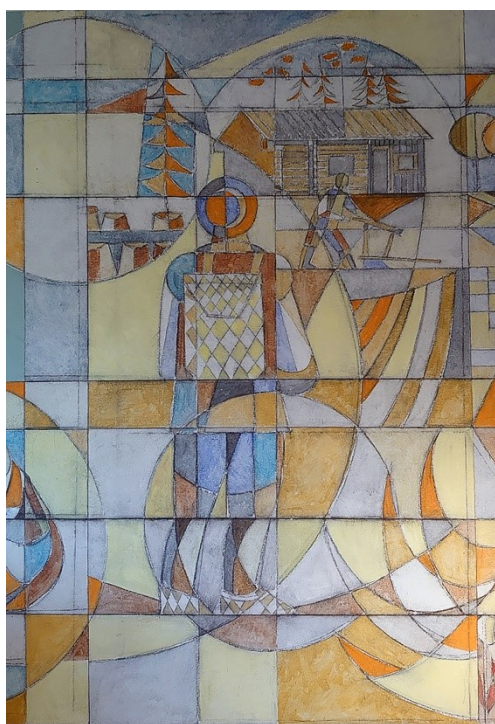

Våsvargen

Årgång 27 nr.1. Juni 2020. Pris 40 kr.
NÅS HEMBYGDSFÖRENING

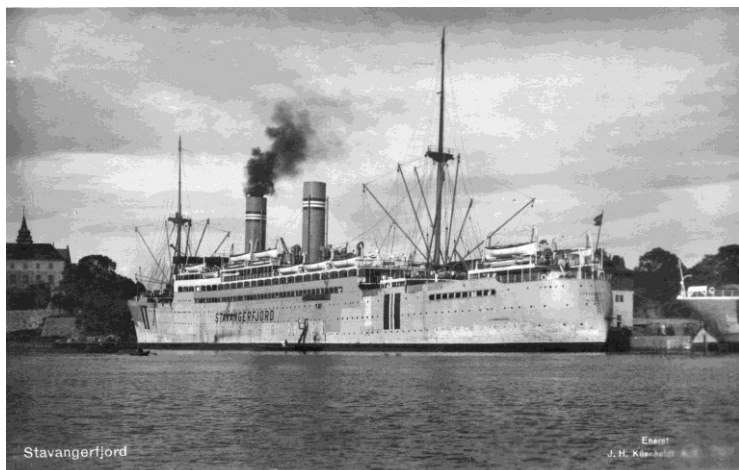

*Ingmar
Ingmarsson i
Medborgar-
huset*

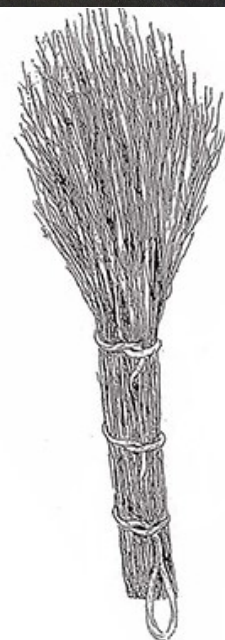

*Brudgumsut-
styrrel i Nås
från slutet av
1700-talet*

*Nås brudkrona
1670-tal*

*Kvastodling
eller
massaved?*

Till Amerika med Stavangerfjord 1923

Nåsvargen

Ges ut av Nås Hembygdsförening.

Utkommer med 2 nr/år.

Lösnummer 40 kr. Prenumeration: 40 kr+porto.

Ansvarig utgivare

Dåpp Inger Larsson

Tel. 0708778601. Epost: Inger.Larsson@su.se

Redaktion

Dåpp Inger Larsson

Pej (Per-Erik Jonth), 0702649123, 0281-30080

pejont@gmail.com

Niklas Näsander, 0703222189, 0281-30048

niklasnasander@gmail.com

Nås Hembygdsförenings styrelse

Ordinarie ledamöter

Ordf. Ingvar Rosén

V. ordf. Bengt Ehnström

Sekr. o byggnadsantikvarie Eva Fransson

Gårdsfogdar Lennart Blixt, Mats Jonth

Kassör o serveringsansv. Marianne Flodin

Magasinsfogde Bengt Ehnström

Utställningsansvarig Skans Vicky Airey

Kvarnfogde: Willy Gustavsson

Arkivgrupp: Per-Erik Jonth, Vicky Airey, Eva Fransson

Arbetsutskott: Ingvar Rosén, Marianne Flodin, Eva Fransson.

Suppelanter

Kerstin Söderman, Willy Gustavsson,

Ulf Närsjö, Henrik Sandahl, Per-Erik Jonth

www.nashembygd.se

Hembygdsföreningens styrelse hälsar

En ny Nåsvarg är på gång i vanlig tid. Vi hade gärna velat kunna säga att hembygdsföreningens sedvanliga sommarprogram också kommit igång och hittills varit lyckat. Men 2020 är inget sig likt, och vi har tryckt på pausknappen, i likhet med de flesta. Det här är året när alla får roa sig själva, och göra utflykter på egen hand. Vi får se det positiva i situationen: nu får vi leta upp pärlorna i bygden på egen hand, göra vandringar och upptäcka vår hembygd igen. Kanske med hjälp av gamla Nåsvargar? På föreningens hemsida (www.nashembygd.se) finns allt innehåll förtecknat, lätt att söka sig fram till något som intresserar och inspirerar till utflykter. Eller kanske vandra på de nyrustade vandringslederna eller på våra kyrkstigar, som trots tidens intensiva skogsbruk fortfarande går hyggligt att använda. Vissa ingår i vandringsledsprojektet och har blivit uppskyltade på nytt.

Med hopp om bättre tider framöver hälsar vi er välkomna till ett nytt hembygdsår 2021! Men kanske kan vi redan under sensommaren detta år få möjlighet att hålla något arrangemang – då annonserar vi i Järnnytt och på anslagstavlor som vanligt.

Trevlig sommar!

Om du vill hjälpa till med arbetet i föreningen kontakta Ingvar Rosén, tel. 0705692260. Allt slags kunnande är välkommet!

Om du vill prenumerera på Nåsvargen eller köpa gamla nummer kontakta Pej (Per-Erik Jonth), tel. 0281-30080, 0702649123.

Om du vill bli medlem i Nås Hembygdsförening kontakta Marianne Flodin, tel. 0703313459. Medlemsavgift 100 kr/år.

Gunnar Tysks minnesfond

Utdrag ur stadgarna:

Fonden har bildats genom insamling från allmänheten med anledning av Gunnar Tysks bortgång 1976-01-14.

Ändamål: Avkastningen skall gå till ändamål som främjar hembygds-kulturen i Nås.

Förvaltare: Fonden förvaltas av Nås hembygdsförenings styrelse vilken har efter infordran av yttrande från en representant för Gunnar Tysks anförvanter besluta om till vem eller vad fondens avkastning skall gå.

Utdelning: Utdelningen sker när förvaltaren så bestämmer, dock högst en gång per år.

Kondoleansmottagare och kassör: Britt-Marie Wiklund, tel 0281-30198, 070-3686523 Heden 28, 78693, Nås.

Postgiro: 4401600-4, Gunnar Tysks minnesfond. brittis-w@hotmail.com

Minnesord för Päär Rälg

En stor konstnär och illustratör. Rälg Päär har lämnat jordelivet efter ett rikt liv. Hans insatser och otroliga arbete för Hembygdsföreningen i Nås med tidskrift Nåsvargen var stort. Tillsammans med Åke Nåsander lade han ner ett stort arbete som uppskattades av alla läsare. Efter att Åke Nåsander gick bort blev hustrun Anna in och började ge livfulla texter till hans reklamteckningar, och figurer. Rälg Päärs livfulla figurer lever fortfarande kvar i Nåsvargen.

Tack för alla teckningar

Vila i frid

Nås Hembygdsförening

ordförande Ingvar Rosén

Minnesord för Päär Rälg

En konstnär, livsnjutare och en otrolig vän. Man var alltid välkommen till Päär och hans livskamrat Anna. På gården fanns en konststig med vackra blommor och fåglar som gav ett starkt intryck av ett paradiset. När hans livskamrat gick bort var det inte längre samma gnista som lyste i hans ögon när han kom på besök till sin hembygd. Han bodde kvar i Borlänge, men åkte ofta till Nås för att besöka kyrkogården där hans kära Anna låg begravd. Han sålde huset i Heden. Känslorna och alla minnen blev starka och han ville inte längre besöka gården i Nås.

Vila i frid Päär

Kusinen Ingvar

SOMMAR
SEMESTER...

VÄRDMÄN
TILL

NÅS SERVICECENTER
TEL. 0281-302 19

Se vår möbelutställning

Jont Lars och hans hästar

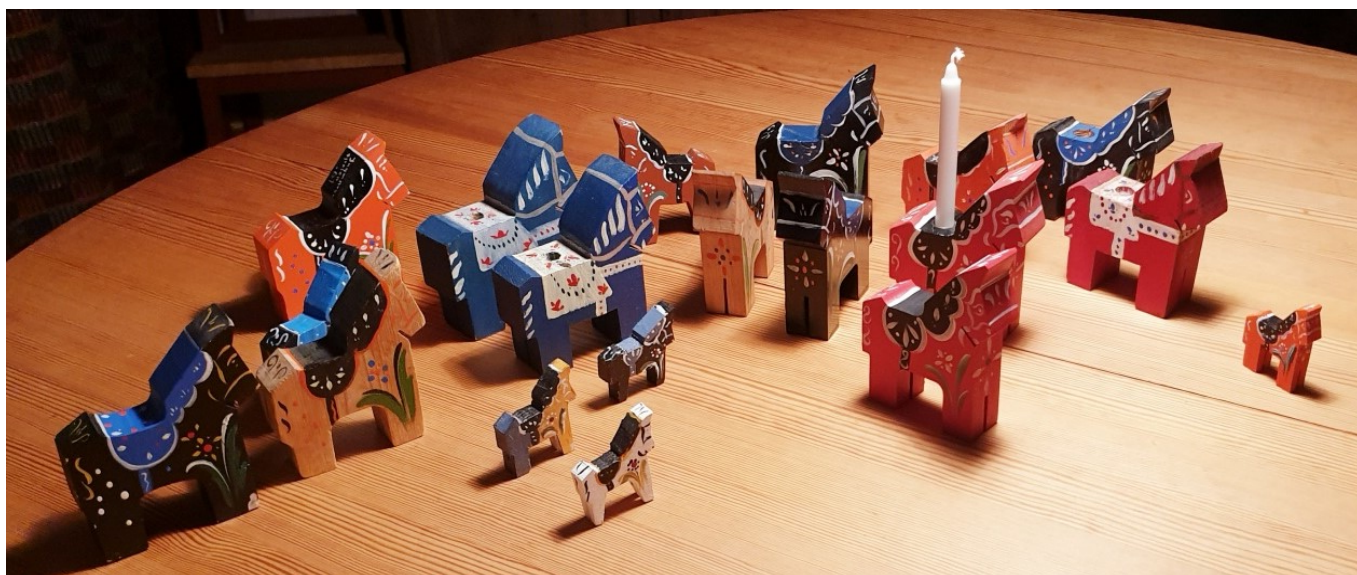
Lars och Margot drev Hjärpholms pensionat från 1952–53. Vid en tid i mitten av 50-talet hade de en gäst, som var arbetsledare på SJ's snickeri i Stockholm. Lars hade då visat honom en del svepaskar och stop som han tillverkat sedan 30-talet, dessa även med kurbitsar. Då hämtade gästen en oansenlig trähäst, som han skänkte till Lars med orden, ”den här kan Du få, om du kan göra något vettigt av den”.

Lars sågade upp några hästar och satte en enkel dekor på dem. Efter hand tog han hjälp av Mor Robert från Skälö i Dala-Järna, som hade bra utrustning att såga hästarna rationellt.

1957–59 blev Rune Lindström gäst på pensionatet i samband med Ingmarsspelen och blev mycket god vän med Lars och Margot.

Den 27 mars 1961 eldhärjades pensionatet och brann ned till grunden. I samband med Ingmarsspelen det året kom Rune hem till Lars och Margot och beklagade det inträffade. Lars och Rune hade då året innan talat om att göra om dekoren på hästen, med lite kurbits på. Den 26 juni 1961 ritade Rune en skiss till en ny dekor, som han skänkte till Lars och som Lars använde som inspiration till sin variant för ny dekor. Något förenklad för att passa in till en rationell hantering av färgerna. Hästen blev alltså inte klar till Ingmarsspels urpremiär 1959, utan först några år senare. Jont Lars gick bort en kort tid efter sin 100-årsdag år 2009. Hästarnas tillverkas fortfarande inom släkten.

Mats Jont

En annons av Rälg-Päär ur *Nåsvargen* 1994

Från Nås till Nya Världen under 1920-talet:

Bröderna Möckelind Erik och Lars Larssons erfarenheter skildrade i brev hem till släktingar.

Gamla Olérsgården i Nederborg ligger vackert belägen vid älven. De sista jordbrukarna var Olérs Lars Jonsson (1859 – 1936) och hustrun Kerstin (1859 – 1949). Kisti överlevde sin make med 13 år. Gården kom därför inom familjen att kallas Mormors. Dottern Brita, gift med Jont Erik Larsson i Mellanborg, ärvde gårdens bostadsdel som blev tillfällig bostad för den yngre generationen vid behov. Efter Jont Britas bortgång 1970, ärvde min mor, Britta, Mormorsgården.

Tiden har på många sätt stått stilla på denna plats. Bland kvarlevorna hittades brevsamlingar från Olérs Lars Jonssons systersöner, Möckelind Erik (1873 – 1940) och Möckelind Anders (1894 – 1978) Larsson, Utankyrka. Båda emigrerade till Amerika under 1920-talet; Erik med hustru Lina och döttrarna Ellen och Astrid till Chicago 1923, Lars med nybliven hustru från Danmark till Benito i Manitoba, Canada, 1928. Som så många andra drevs de av en önskan om en bättre tillvaro än vad som stod till buds under de svåra mellankrigsåren. Den goda tiden blev inte långvarig. I slutet av 1929 inträffade börskraschen i New York med depression och lågkonjunktur som följd under lång tid framöver.

Brevsamlingarna från Erik och Anders till Morbror och Moster sträcker sig mellan åren 1923 till 1935. Nio brev finns bevarade från Erik, 15 från Anders. I två artiklar presenteras ett urval citat i förkortad version. Förhoppningsvis kan de ge en bild av hur bröderna upplevde sin nya tillvaro och hur de förmedlade denna bild till sina släktingar i Nås. Här följer breven från Erik.

Kersti Nilsson

Erik med hustru Lina, döttrarna Ellen och Astrid och en okänd mansperson.

Döttrarna i avskedets stund.

Chicago 20 Sep. 1923

Guds Frid!

Kära Morbror och Moster!

[...] Ni har väl väntat över på brev ifrån oss förstår jag, men nu änteligen skall jag ta mig tid att skriva. Ja nu äro vi långt ifrån eder, så ni kan ej föreställa eder det verkliga avståndet. Som ni minnes, reste vi den 24 Juni på midsommardagen från vår kära hembygd Nås. Fredagen den 29 Juni steg vi ombord på båten Stavangerfjord i Kristiania. Klockan är halv ett då signalen ljuder tre gånger som en dombasun och sakta far kolossen back. Musiken

stämmer upp, ”Ja vi älsker detta landet” och Du gamla du fria du fjällhöga Nord. Tusen dukar äro i rörelse, rop av farväl skallar, båten gör en svängning utåt med fören, ut i Kristianafjorden för full fart. Wi ser Kristiania från sjösidan, en vacker syn och fläktningar av tusentals dukar vid hamn. ”Farväl, farväl, du sjöna nord”.

Den 10 juli var vi i Newyork och klockan var nio på moron här. Wi har nu färdats 3,832 mil från Kristiania till Newyork. Onsdagen den 11 Juli kl. ½ 8 fick vi lemna båten. Sen bar det av på färjan till Ellis Island. (tårarnas ö.) Framkomna dit fick vi ingå i en stor bygnad der läkare står och ser på ögon och händer och frågar varifrån vi voro. Det sades att det var många som fick vända om hem igen. Stackars meniskor! Åter en trappa upp till en stor sal der vi fick ingå i en bänkrad och får flytta oss tills turen kommer då vi skall inför Pontius Pilatus. Här frågas om man har pengar, bilgätt för tåg, vart man skall, och alla lappar man fått måste vara klara. Så bar det äntligen av och emigranterna trängs att komma iväg till tåget men två vakter stå vid dörren och ser på biljätterna. Då drar vi Skandinaver oss tillsammans så vi skall bli kvitt Italienarna och det gick utmärkt. Wakterna skrek ”kom ann” och den ena vagnen efter den andra fylles så Italienarna fick ensam vagn. Nu framrullades nya och nya vyer att skåda, så vi hade fullt göra att se, tills det blev mörkt. Fredagen den 13 Juli voro vi i Chicago kl. 8 på morgonen. Bieth var oss tillmötes och vinkade åt oss inom gallret. Wi bodde fjorton dagar hos Bieths, varifrån vi flyttade i egen hyrd lägenhet ej långt derifrån. Jag arbetar med byggnadsarbete om dagarna. Flickorna arbetar hos ett filmbolag som reparerar Amerikas film. Här är alla organiserade från gatsopare till bankman och alla ha sin junior, så det är ej att ta arbete här hur man vill. Om man blott kunde språket så vore det en god sak. Får man blott vara frisk och arbeta så nog ser jag att det är bättre här än som det var i Nås. Det är andra metoder med arbetet här än hemma.

Ja nu skall jag försöka skildra litet om Chicago som säges vara världens tredje stad. Jag har ej sett varken början eller slut på den sen jag kom in, fast jag åkt åt alla håll på spårvagnarna. Endast omkring en fjerdedel av Chicagos invånare äro ”amerikaner”. Jag var i en negerkyrka första söndagen jag var här och der var bara negrer utom jag och Bieth. Wi vart väl mottagna och de kom till oss med var sin solfjäder vi skulle få fläckta oss med. Ni skulle hört deras sång. När vi gick kom prästen (en neger) och hälsade på oss vid dörren och välkomnade oss åter. Ja här finns katolska och miskonskyrkor och judiska, ja alla möjliga slags kyrkor ej långt emellan dem. Jag brukar besöka svenska miskonskyrkan på 59 de stret för där talas och sjunges bara svenska, ty det är så trevligt att slippa höra på det engelska surret ibland. Så var vi till ett annat ställe en söndag och såg vilket afärsliv där förehades. Man talar om marknad, men der var så maken kan man ej tänka sig. Der såg vi fyra indianer och en indianska för första gången. En av dem kastade lasso på en gosse och band honom till både hand å fot och bara höll i ena änden av et rep och slängde med på en 8 – 9 meters avstånd från pojken. Ni skulle stå vid en boulevard så skulle ni få se på biler, en oavbruten kedja som går åt var sitt håll. Ja här sker många ruskiga saker av alla slag, det är att vara på sin vakt i alla vändningar bland detta folk. Här smetar kvinnorna ner sig i ansiktet så det är bedrövligt att se dem och kortklipper håret som männen hade förr i tiden i Dalarne. De går med sina smetaskar och speglar mitt på gatan och målar sig så de ser ut som skyltdockorna i fönstren i butikerna.

Ja nu får jag till sist sända de hjärtligaste hälsningar till eder morbror och moster att det står väl till med oss och vi har haft god tur hela tiden sen vi reste. Tecknar vänligen

Erik Larsson

Chicago den 21 Jan. 1924

[...] Wi kanske åter råkas –
– om ej på jorden här –
i vårens ljusa rike,
där tiden icke är....!

Nu skall jag fortsätta att skildra hur här är: Finns det väl på jordklotet en plats dess like? Dess historia är en sagodikt. Från en by med ett dussin hus för blott hundra år sedan, har Chicago som genom en trollformel växt till en världsstad så modern i alla avseenden som den mondänaste. Hvar helst civilisationen trängt, är namnet Chicago känt. Hit komma människor från alla världens kanter – hvita, svarta, röda, gula – som om på goda och onda makters maning eller lockade af namnet, som för alla innebär lycka och framgång. Alla världens munarter höras här som i Babel, men

det blir dock ej förbistring. Det är människor, som ej känna hvarandra och ej önska hvarandra och aldrig kunna blifva ett. Men de veta hvad de vilja – det är Chicago. De korsa hvarandras väg, de springa ikapp, de stöta hvarandra ikull, men de resa och upp dem, som fallit och föra dem med sig. Det är id och äflan, kamp för bröd, kamp för ära, kärleks offerlif, kainshänder. Sådan är Chicago – staden som alla blindt älska, de där en gång dragits inom dess trollkrets.

Här är ej byggt som i Svenska städer, utan alla hus står med gaveln mot namngatan med ingång från gatan, så är en smalare gata som går mitt igenom kvarteren lika som namngatan eller norr och söder, bakgatan eller alen som de säger. Så är det luftbana (Elevated) och järnvägar som går i alla riktningar. Flygare ser man i luften nästan var dag på sommaren som kör med post. I somras såg vi en Zäppelinare som for över staden, vit som aliumeniumsplåt och stor å i formen som en cigarr så flygmaskinerna som flög bredvid var som sparvar mot en båt, jämfört. Här är det dagligt bröd att höra den ena ruskiga olyckan efter den andra och brott å mord m.m.

Vi har nu firat julen i detta land, och vi hade även en julgran och jultomten kom även och hälsade på oss med julklappar på julaftons kväll och det var så Svenskt som hållst. På julmoron var vi på julotta kl. 5 till en Svensk kyrka och sjöng! ”Var hälsad sköna morgonstund”. Då flög mina tankar till Nås och jag var i andanom der och såg. Vi fick en köldvåg kort efter nyår och litet snö. Det var 24 grader Celsius, men ändå så bitande kallt så 18 menniskor frös ihjäl och många förfrös händer och öron. Jag har ej känt så i Sverige. Det drar från michigansjön och blåser och luften är rå, så det blir så bitande. /.../

Erik

Chicago den 11 April 1924

[...] Klimatet är nog ovant för oss även, så det är så lätt att bli förkyld. Jag tror det är farligare här än hemma. Astrid har varit hemma och hjälpt mamma i dag, annars är hon på arbetet om dagarna, hos en modist, tillverkar damhattar. Jag arbetar i mitt gamla yrke men åt en annan kontraktare som är Amerikan, men basen är från Grangärde och många Svenskar som arbetar här. En stor hotellbyggnad. Tänk om jag kunde förflytta Er hit i en hast så ni finge titta ut på boulevarderna, finge ni se vilken bil och omnibustrafik som jag sitter och ser på när jag spisar min middag. Ja nu skulle ni vara med i spårvagnen som alltid är fullpackad av alla möjliga meniskor, ja nu är vi vid Stät stret, nu hoppar vi av och går över gatan och tar en annan kar som går i vinkel mot den förra och lemnar transfärbilgätten som vi fick när vi besteg den förra. Nu måste vi titta på numren så vi ej åker för långt. Vi bytte kar vid 63 stret och nu stiger vi av vid 55 stret så går vi två block så är vi vid hotellet. Nu går vi in i korridorer och trappor. Jo i detta rum har jag min verktygslåda. Nu låser jag upp den och tar på mina överhalskläder och verktygen pläckas fram. Nu blåste basen i visselpipan kl. är 8, nu börjas arbetet som fortgår oavbrutet tills han blåser kl. 12. – middag. – ½ 1 blåser han igen, då det börjas och fortgår till klockan ½ 5 när det blåses av igen, då plockas verktygen ner och man söker upp spårvagnen och åker hem. Varge lördag får vi en skeck på vår avlöning och slutar 12.

Jag har fått reda på min kusin Erik Lind, som reste från Jerusalem. Han bor i närheten av Newyork. Hans broder Nils Lind är i Newyork och står för kolonyens handel här som de har. Erik Mattsson är även där med Nils. Olov Lind lefver i Jerusalem men har lemnat kolonyen och har det bra där. Lars Lind är still med kolonyen säger Erik i brevet. Fäktarns Olov har varit och hälsat på oss flera gånger. Josefs Ymmy har även varit till oss. I söndags var vi bjudna till Engmans, eller Lars Anderses Emli från Skansbacken. De har varit här i 15 år.

Intressant få höra om det blir vårflod efter så mycken snö och hur allt gestaltar sig med mera. Om Anders kommer hem till Er, så hälsa från oss alla så mycket. Jag skrev till honom men har ej fått svar, om han ej vill svara för jag sade jag var ledsen för att han nödgas sälja sin del. Jag ville han skulle behålla sin lott, ty den kunna vara bra att ha någon gång. Om han säljer får han aldrig igen den plats våra fäder trampat, penningen är snart sin kos. [...]

Erik

Chicago 13 Feb 1926

[...] Vi har nu seglat fram ett bra stycke på tidens hav, sen sist vi talades genom brev, och passerat många ting under tiden sedan dess. Som jag arbetat stadigt hela sommaren förut, går ej någon nöd på oss ännu. Hoppas att det snart blir

arbete igen. För närvarande är det omöjligt uppbringa något. Astrid arbetar på samma ställe och tillverkar damhattar. Ellen håller för närvarande på målar några beställda tavlor och hjälper mamma emellanåt. Ser av Edert brev att det är hårdt än i Sverige, - då har vi inget att ångra att vi reste hit, ty då är det nog bättre leva här som tider och förhållanden nu äro. Vi hade kallt under jul, och då frös 26 igäl här säger tidningen. Ja idag är det några stycken som fått plikta med sina liv för sina brott. En har hängts för några dagar sedan och 7 stycken i dag, deribland en svensk. [...]

Erik

Chicago den 9 Maj 1928

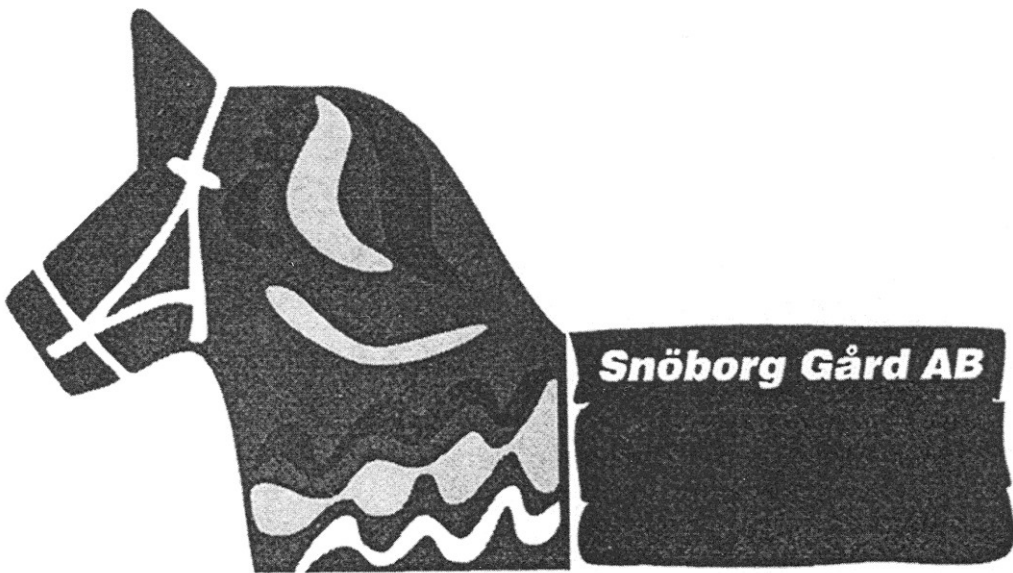
[...] Ja det är nog åtskilligt som timat der hemma sen vi sist hade brev från Eder förstår jag och ett nytt släkte växt upp sen vi var där, så man kände sig som en främling även i sin födelsebygd om man komme dit. Jag blev nedbruten och sjuknande den 16 Mars i spanska sjukan och är ännu ej återställd den 9 Maj när jag skriver dessa rader. Det var nära jag gått åt, så docktorn sade om jag ej varit så kraftig som jag var, har jag varit gången för länge sen. Jag har då ej havt lunginflammation, men det var nära då en natt, när vi var som sjukast alla. Vi låg i var sitt bäddrum, och jag vaknade och var så medtagen på natten, så jag kunde ej ropa på hjälp – men så kom Lina tittandes och fick se hur sjuk jag var, så hon gav mig starkt kaffe och värmd vatten på flaskor jag fick värma upp bröstet med, så döden släppte sitt tag. Om jag bara hade nu litet barrluft från hembygdens skogar att andas in efter, denna förfärliga hostperiod, i två månars tid. [...]

Erik

Möckelind Erik Larssons livsöde har tidigare uppmärksammats i *Nåsvargen* ett flertal gånger;

- Hans spelmansgärning har skildrats av Thomas Fahlander i *Nåsvargen* 2818:2 och 2019:1 och 2.
- I artikeln "Ett människoöde" berättar Eriks systerson Gästgivar Erik Andersson kort om de hårda tider som mötte Erik och hans familj i USA. *Nåsvargen* december 1995.
- Möckelind Erik Larsson har själv skrivit en omfattande reseskildring "Reseminnen". Början till berättelsen, förberedelser i Sverige inför resan, återges i *Nåsvargen* juli 1995, samt en historia om Rånda i detta nummer.
- En annan berättelse av Möckelind Erik själv med titeln "På Dalelven 1898!" finns i *Nåsvargen* december 2001.

Gamla nummer av *Nåsvargen* förmedlas av Pej (Per-Erik Jonth) tel 0702649123.

POTATIS OCH PELLETS

JANNE 070-6975123 & ANN 070-6975663

Vi arbetar med GPS-inmätning
och dokumentation ledningsnät

Hagström

NÄRSJÖVÄGEN 2 78053 NÅS
TEL. 070-3059750

...potatisen med mer...

...och ögon för kvalité...

Bröderna Olérs AB.
Nederborg Nås.
Telefon 0281 – 30 261

Sôm Lasses Britta berättä ôm hur hä va då ho såg Rånda!

Je va på Martjärnsflötta då je såg Rånda! Je stog på åsn sônna ôm Martjärnan, ô takkor jekk ô åt öst ôm tjärnan ätt åskantn, män konä va sônna ôm mä, ätt myrkantn ô jekk ô åt. Hä va på öton sôm je såg o. Je feck si hä jekk e människa mitt i fårhopén sôm va bra lång, ô add jusgråä kläär på sä, ô grått klää på huvu summu färj sôm dôm ar kläär, ô ho höll öpp tjortiln framôm sä ô knall iväg ätt tjärnlandä, tä ho kam på ar sia tjärnan. Då skull je si ätt konä, sô je vänd mä, för dôm va sônna ôm mä ätt skogskantn ô jekk ô åt. Sän skull je si ättär hört kvinnföltjä tog väjen, ô då a o försvônni.

Je skull då a sitt o, ôm ä a vir e vanlen människa, för ho add sô långt ita skogskantn sô ho kunnint a hönnt dit mä je bärra vänd mä ôm. Sän råk je Lisskvärnolas Erkä bôrta ôm skogsåsn på Skenmyra han va där ô jättä, då tal je ôm för an att je såg e kvinfolk sôm kam bört. Då sa han att han hört nön, då han för ôm dan där je såg o. Hä va på hä vise sô an vart sinnu på krittura, för int dôm vill följ'an, sô han span a dôm ô gret, ô då va hä nön sôm sa a an: Gråt int du Erkä, men int såg han nön. Tront du hä e Rånda sôm e utä ô jättä, sa Erkä ta mä, då je tal ôm ä för an. Hänn e värkle för je a då sitt o mä minä verkligä ögôr. Je tikt je ska sina hur ho jekk. Ho va omkring tiu meter frå mä då je feck si o. Sän va je sô karu då je kam hem ô tal ôm hä, för je a sitt Rånda.

Upptecknat av Möckelind Erik Larsson efter Brita, som var min farmor, nedskrivet av mig i Chikago den 24 aug. 1924. Det var min farmor själv som såg råndan, och jag kommer även ihåg att hon berättade det så jag också hörde det.

**...OM DU INTE VILL SLÄPA
OMKRING MED EN GAMMAL
DYNGKÄRRA, TITTA IN TILL
OSS SÅ KAN VI RÄDDA DITT
ANSEENDE MED EN
KVALITETSSLÄPVAGN!**
Reservdelar till samtliga fabrikat.

Tel 07032992900

**GLAD MIDSOMMAR
ÖNSKAR
BIL & MASKIN I
DALA-JÄRNA AB**

...NU ÄR EN AKUT...

**HJULBÄCKS
BYGG HB.**
TEL. 0281-30172
070-3553349

NÅS DÄCKTJÄNST
Försäljning—Omläggning
Skiftning—Däckhotell

Peter Johansson, 0730 31 26 82 nasdacktjanst@gmail.com

Offentlig konst i Nås: Medborgarhuset

Med offentlig konst menar man sådan konst som är tillgänglig för allmänheten utan att man behöver gå in på ett museum alltså konst som finns ute på gator och torg, men även konst som sitter inomhus i offentliga lokaler. Finns sådan konst i Nås? Kanske inte så mycket men vi skall spåra upp det som finns. Vi tycker det då är lämpligt att börja med den storslagna muralmålningen (målning målad på puts) i Medborgarhuset utförd av Lars Gezelius 1964. Gezelius, som är född i Falun, har gjort flera offentliga utsmyckningar. Konsten skulle föras ut från borgerskapets salonger och in i var man hem så att säga. Ett alternativ var då den offentliga konsten. Redan vid sekelskiftet 18/1900 propagerade samhällsdebattören Ellen Key för detta med en berömd pamflett som hette *Skönhet för alla*.

Jag gissar att om du befinner dig i stora salen i Medborgarhuset så ägnar du denna väggmålning inte ett ögonblick. Den har ju alltid suttit där. Nu tycker jag vi skall ändra på det här. Nästa gång du kommer upp dit. Ta fram en stol och sätt dig framför målningen. Titta på din klocka. Bestäm dig för att sitta kvar i fem minuter och ägna dessa fem minuter (inte mindre!) åt att titta på målningen, detalj för detalj. Vad får du se? Jo scener från Ingmarsspel/utvandringen till Jerusalem. Du ser Ingmar, du ser Helgum, du ser där de åker i sina vagnar på sin färd till den heliga staden. Och älven som bred och lugn flyter genom den vackra dal de skall lämna och kanske med den timmerstock som ändade Ingmar Ingmarssons fars liv. Och du kommer att upptäcka ännu mer. Kasta också en blick upp på de karaktäristiska takkronorna från 60-talet.

Så lämnar du din stol, går hem och känner att du varit på besök i konstens underbara rike. Och känner dig nöjd med dig själv. På hemväg begrundar du det vackra räcket på Medborgarhusets utsida.

Detalj ur den stora väggmålningen.

Gezelius har även utfört balkongräcket som vetter ut mot Storbygatan. På räcket läser vi YTER GELD. Vad menas med detta? I början av 1600-talet var Västerdalarna indelat i två pastorat kallade gäld, nämligen Öfver-gäldet omfattande Transtrand, Lima och Malung samt Ytter-gäldet omfattande Äppelbo, Järna, Nås och Floda med prosten i Nås. Nås sockenvapen hämtar sina motiv från Ytter-gäldets sigill (plogen och yxan) av år 1631.

Gunnar Lindholm

Öfre gäldet är det gamla namnet på Övre Västerdalarna, alltså socknarna Malung, Lima och Transtrand. *Yttre gäldet* var Äppelbo, Järna, Nås och Floda. Fordomsdags fanns endast två präster i Västerdalarna, en i vardera gäldet. Dessa styrde och ställde över pastoratet (gäldet). Namnet Övre gäldet finns belagt redan på 1500-talet, men användes framför allt under 1600- och 1700-talen. Malungs kommuns nuvarande vapen (hästsko och hammare) går tillbaka på Övre gäldets sigill från 1631.

Vad är ett pastorat?

Historiskt och fram till 2014 innebar ett pastorat "pastors tjänstgöringsområde", det vill säga det geografiska område inom vilket en församlings pastor verkade med gudstjänster och förrättningar.

Idag innebär pastoratet den enhet i vilken all administration kring ekonomi, tjänster, fastigheter och begravningsfrågor behandlas.

Mer om Medborgarhusets och inredningens kulturhistoriska värden ur Yttrande från Dalarnas Museum 2016-02-24.

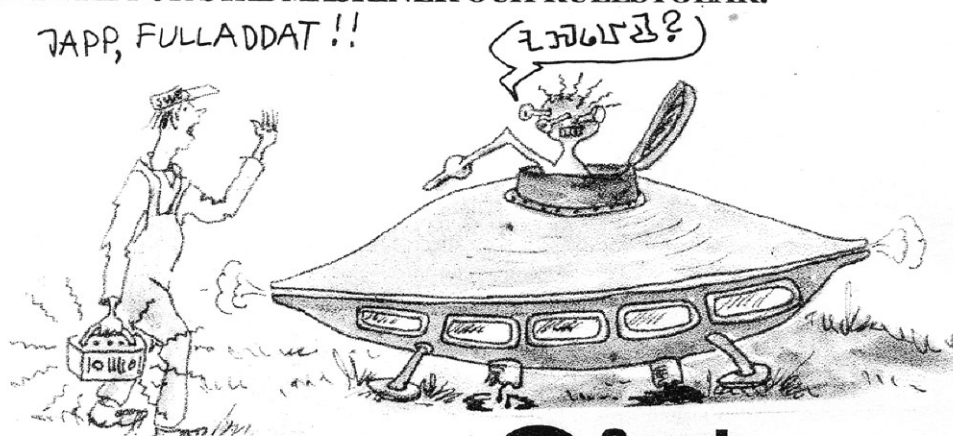
Nås Medborgarhus är byggt 1964. Byggherre var dåvarande Nås kommun och arkitekt Åke Sjöman. Byggnaden uppfördes med flera för bygden viktiga funktioner. Dess centrala funktion som administrativt centrum och allaktivitetshus ger den ett lokalhistoriskt värde. De olika funktionerna genom åren har bl. a. varit polisarrest, bibliotek, kommunalkontor, bank, distriktssköterskemottagning, sybehörsaffär, livsstilsbutik, kontorslokaler, föreningslokal och lägenheter.

Väggmålningen i den stora samlingssalen samt balkongräcket i smide är utförd av konstnär Lars Gezelius, bördig från Falun. Balkongräcket är tillverkat på Bergslagens yrkesskola i Borlänge med motiv från bygden. Ytterligare detaljer som lyfts fram och som anses ha särskilt kulturvärde är: den indragna entrén, originalfönster, trapphuset med marmorgolv, trappräcket, de stora fönsterpartierna och den bevarade originalinredningen i samlingssalen som lampor, stolar och klockor. En väsentlig del av samlingssalens värde utgörs av målningen och möjligheten att uppleva den samt att salen är i stort sett oförändrad sedan uppförandet. Byggnadens karaktär och kulturhistoriska bevaras genom att värna om de ursprungliga detaljerna.

Viktigt meddelande ang. vissa rykten !

....ATT VI SKULLE HA FÖRSETT NÖDLANDADE UFON MED FULL-
ADDADA BATTERIER, ÄR RENT NYS, MEN – INGEN OMÖJLIG-
HET..... DÄREMOT SÅ UTVECKLAR OCH TILLVERKAR VI BATTERI-
LADDARE FÖR STÄDMASKINER OCH RULLSTOLAR.

JAPP, FULLADDAT !!

TEL. 0281- 30400
FAX. 0281- 30666

 **Swede
electronics**

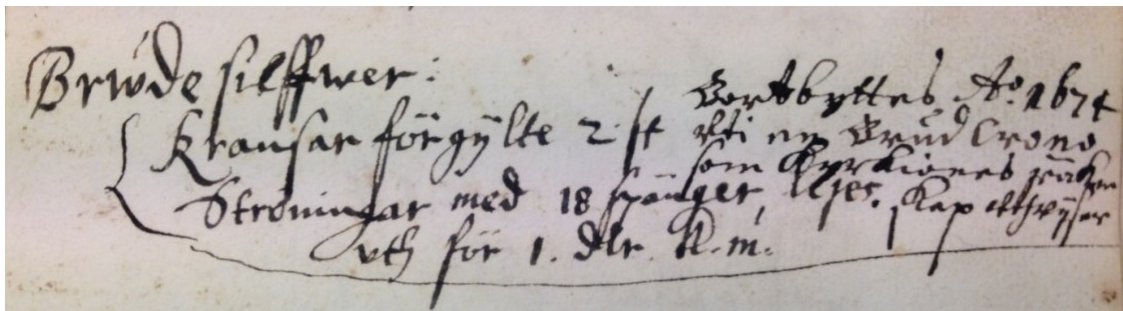
**SVETSLEGO ÄR EN UNDER
LEVERANTÖR AV BEAR-
BETADE OCH SVETSADE
KOMPONENTER TILL
VERKSTADSINDUSTRIN.**

**VI ÄR GÄRNA MED FRÅN
KONSTRUKTIONSSTADI-
ET OCH DELAR MED OSS
AV VÅR MÅNGÅRIGA ER-
FARENHET.**

svetslego

Industrihuset Grönalid Vansbro Tel: 0281-109 69
Hemsida: www.svetslego.se

Inventeringshandlingar Nås kyrka, troligen 1740-tal.

Nås brudkrona och Brude silffwer

Wid bröllop är bruden klädd, såsom wanligt i andra Socknar, med krona och en oräknelig mängd glasperlor, hwilka de, likasom wildarne, mycket älska. (F. D. Craelius i Nås 1837).

Nås kyrka har sedan 1674 ägt en stilig brudkrona, som brudar får låna. Tidigare fanns också en brudpäll som användes under vigseln. Kyrkan ägde också en ring, säger traditionen. Om något brudpar inte hade råd att köpa en egen vigselring, lånades den ut till brudar för att välsignas under vigseln. Före 1674 fanns i Nås kyrka "Brudesilffwer, 2 st kranzar förgyllte" (se bild ovan), men de byttes då mot brudkronan. Brudkronan i sin ask av trä beskrevs av Abraham Hülphers vid sina besök 1757–62: *en stor Silfwer-Crona, som till Brudar uthyres som har 10 bilder, 12 st. fastnaglade sirater och 30 st. löf.* Den nya stora brudkronan i förgyllt silver bars med konstgjorda blommor runt om.

Brudens "ärbarhet" avgjorde om krona fick användas, den sociala kontrollen höll i viss mån också reda på brudgummens status därvidlag. De som "var berättigade" använde brudkronan. En havande brud fick inte bära krona, inte vara *kronbru' – ho' va' e' hattbru'*¹ iklädd spetshatt med *knitning* (knypplad spets). Anno 1744 vid almän Sockenstämma i Nås församling² diskuterades brudkronans användning:

Om Pastor...med godt samwete Kundh wid Brudlysningar titulera de ämnade hionnlagna för ärliga och Tuchtiga kunde han "tillåta at Bruden wiges i Kysk brudskrud" alltså brudkrona.

En av våra sageskvinnor, Falk Anna född 1866, hade skinn på näsan, vägrade låta sig hunsas, tog helt sonika brudgummen Öst Per med sig till Falun och gifte sig där i juni 1888 eftersom hon var gravid³. En illa omtyckt präst i Nås förvägrade ännu 1907 den gravida Olers Britta Larsson att bära krona vid vigseln med livskamraten Mats/Jont Erik Larsson. De fick stanna i korsgången – att komma fram till altarringen var omöjligt – och orgeln fick inte spela.⁴

Klädsel: **Nås brudkrona** på hjässan, pappersblommor som nästan täckte huvudet runt kronan.

Håret utslaget, täckt av *bindilar*, blommiga sidenband, fästade baktill i brudkronan.

Margareta Jonth

1. Dalmålsordboken. 2. ULA Nås Husförhör AI (1?):3. 1735-1744. bild 164-165. 3. Berättat av dotterdotterdottern Kerstin Dror Schedin. 4. Berättat av Per-Erik Jonth

Brudgumsprydnader – sällstickkläde och brutuppa

Sällstickkläde - silkesbroderikläde - upphittat i Nås!

I samband med nåsdräktsforskningen kan jag nu visa att det finns tre mycket olika halskläden bevarade från 1700-talets Nås. Det är mycket ovanligt med så gamla allmogeplagg. Jag har, sedan jag började läsa bouppteckningar 2015 på Arkivcentrum i Uppsala och i gårdar i Nås, grubblat över de "Sällstickkläden" som nämns "i varje gård" från första kvinnobouppteckning i Nås. Här har vi pusselbiten! I våras hittades detta halskläde i en nåsgård, ganska likt Leksands tuppharsklä men ändå mera lik det mera fria broderiet i Åhl socken.

Monogram syns uppe till vänster: EHS AJD berättar att det tillhört Erik Halfwar Son och hustrun Anna, där ett broderat I med extra detaljer var "en Jon", det vanligaste mansnamnet på J i Nås. D står för Dotter. Anna var född 1768, gift 1785 med Erik. När jag såg bådass initialer tänkte jag "bröllop" och att det var brudens halskläde. Men det brukar vara på brudgummens skjorta vi har sett broderier med bådass initialer! Sedan visste jag att första gången jag hittade "sällstick" i en bouppteckning var det ett brudgumskläde 1759: "*Brugumskläda Sällstikat*" i Lysnings- och vigselboken efter afledna hustrun Britta Hans dotter i den numera nedlagda byn Linde. (I Lysnings- och vigselboken finns en slags bouppteckningar då en make dött och boet ska fastställas för kvarlevande barns rätt när den kvarlevande gifter om sig). Sällstickkläden nämns sedan regelbundet i kvinnobouppteckningar hela 1700-1800-talen och in på 1900-talet.

Dessutom påminde jag mig att Abraham Hülphers skrev från Nås 1752–62 att brudgummarna hade vita kläden med prydnad i kanterna:

Brudgummen har föga mer, som utmärker dess hedersstånd, än et hwit kläde om halsen, påsydt med swart bigärning, som pigorna eljest bruka till högtids=prydnad, men wid detta tillfälle lånas Brudgummen: det samma hänger ock ned på ryggen, med en tofs af brokuga silkes band. m.m" Bigärning betyder bård eller kantning, vilket vi längre fram ser som en påsydd kant i avvikande tyg på halskläden. "*Ett hwit kläde...påsydt*" – påsöma sa man om allt slags broderi i Nås! Craelius, efter besöket i Nås 1837, är den första som nämner att brudgummens *tofs af brokiga silkes band* kallades *brutuppa* på nåsmål.

Sällstickkläde var ett broderat kläde som brudgummen använde vid bröllopet och som sedan användes av pigor, kanske också av gifte kvinnor, som "högtidsprydnad":

En pusselbit föll på plats!

Magareta Jonth

Färg Golv & Inredning Dala-Järna

Butiken med kvalitetsprodukter inom färg, golv,
tapeter, kakel & klinkers – allt under samma tak!

Färg Golv & Inredning

Dala-Järna: Myrbacka 92

Tel: 0281-59 60 40

Öppet: Vard 10-18, Lör 10-13

www.nordsjoidedesign.se

Riktig hjälp. Riktig kunskap.

DALA-GRIPEN

Entreprenadgrip

Sten/Sorteringsgrip

Multigrip

Träd-Klippar

Asfaltsfräsa

Tel. 0281-300 30
www.sit-right.se

sitRIGHT
— NUMBER ONE IN THE FOREST —

Varmt välkomna till Bettys skafferi!

Smörgåstårter, räksmörgåsar, laxbakelser och tårter. Jag gör efter dina behov! Beställningar görs på telefon 070-3067024.

Susanne

FÄRSKKAPAD VED
Blandved Björkved
Transporter enl. ÖK

Västerdala Ved HB

Tfn. 070 6702154

Två år i varje klass eller förskola på 1930-talet

Matses Karin från Mellanborg berättar att när hon var 5 år så började hennes storsyster som var 2 år äldre första klass i småskolan i Överborg. Året var 1930. Detta tyckte Karin var så otroligt spännande att hon följde med storsyster till skolan. Det mötte inga som helst problem att Karin också "satt med" på lektionerna och följde sin syster både i första och andra klass. För att gå i tredje klass flyttade systemen i storskolan i Nederborg, och Karin kunde nu officiellt börja skolan i första klass. Hon gick både första och andra klass en gång till, och när hon sen kom till Nederborgs skola så var hon bäst i klassen i matte och fick hjälpa en del av de andra eleverna.

Rätta tiden att röja lövsly om du inte vill ha stubbskott

Lövsly växer fort och mycket i synnerhet där man inte vill ha det. Jag minns att min far, Dåpp Lars, framåt slutet av juli brukade säga att ”ja nu a nog Sten kall ut pöjkar tä röj sly. Han vill ju slipp så mittji snabb återväxt.” Så vad kan vara bättre än att hälsa på hos Sten Johansson i Håvberget och fråga vad det är för ”magiska” knep han har och fråga om det verkligen fungerar. Bägge sönerna var också hemma, Björn och Åke, så besöket passade riktigt bra.

Det är inga konstigheter, berättar Sten, det är bara att iaktta när lövslyet växer och när det har slutat växa för säsongen och börjar samla näring i rötterna inför vintern och nästa års växtsäsong. Det bygger på gammal kunskap och erfarenheter som alla som sysslade med växande skog förr i världen kände till och rättade sig efter om de kunde. Den starkaste tillväxten sker när saven stiger på senvåren och försommaren och i slutet av juli finns all växtkraft samlad i årets tillväxt och i löven. Saven vänder då och näringen börjar gå tillbaka till roten och trädet/busken förbereder sig för höst/vinter och ny vår. Om du då kapar trädet/busken under nedersta gröna kvisten då kan ingen näring samlas i roten och stubben ruttnar. Alltså kommer det inga stubbskott nästa år. Däremot kommer det förstås nya telningar eftersom det finns en fröbank i marken men de får behandlas på samma sätt. Den stora vinsten med att röja mellan 20 juli och 10 augusti är att du vinner tid för det som skall växa i stället för sly, vissa lövträd, kanske barrträd. Minst två år dröjer det innan man behöver hålla efter nya telningar, och då har de kvarstående träden redan hunnit en bit på väg. ”Vi försöker röja allt i rättan tid” säger Sten, ”det blir så mycket mindre jobb på det sättet”. Och Björn och Åke håller med! De har alla många års erfarenhet av att planera röjningen i den egna skogen efter trädens och buskarnas naturliga årsrytm.

Roland Axelsson tillägger, efter ha läst artikeln ovan ”att min far var noga med att vi nogsamt skulle bulta med yxnacken på lövträdens rotspiror för att förhindra rotskott. Detta i samband med röjning av hackslogar”.

Sten, Björn och Åke berättade och Dåpp Inger skrev

Det fanns en tid när man odlade stubbskott

och då gällde det att veta när, hur och om man skulle röja

Så länge löv utgjorde ett viktigt kreatursfoder och de snabbt växande skotten också var eftertraktade som material till att t.ex. fläta korgar, fiskeredskap, hägnader eller tillverka kvastar och vispar var *lövträkt* och *stubbskottsbruk* vanligt. Detta är väl känt och dokumenterat i södra Sverige, Danmark, England och Mellaneuropa. Det innebar att man lämnade stubbar när man högg ner träden och stimulerade så tillväxten av stubbskott. Även här gällde det att veta när

man skulle röja och hur för att stimulera tillväxten. Stubbskott kunde sköras från de flesta lövträd men i södra Sverige hade man förstås tillgång till fler arter än t.ex. i Nås. Om det har bedrivits stubbskottsbruk i Nås bör det ha handlat om björk men även al, asp och sälg kan ha använts. Förekom det stubbskottsbruk och lövtäkt i Nås? Svaret på den frågan är kanske – behovet fanns. Om det finns någon som läser detta som kan erinra sig att han eller hon hört talas om att man faktiskt medvetet främjade tillväxten av stubbskott så hör av er! I väntan på att någon hört talas om detta får vi ta hjälp av en helt annan metod nämligen ortnamnsforskningen.

Ordet *ris* betyder i svenskan bl.a. 'snåraktig skog med övervägande lövskogsvegetation av buskar och mindre träd', men en äldre betydelse är också 'skott' eller 'telning'. Det finns några kända ortnamn i Nås sammansatta med *ris*-, t. ex. *Risfallä* och *Risholn* i Haga. (Skogen på Risfallet är just avverkad). Dessa två namn är dokumenterade under 1900-talet. Namnet *Risberget*, söder om Lindesnäs, är dokumenterat 1864. Kanske har här funnit lövtäkt och främjande av stubbskott? Sett över hela landet finns det många gamla ortnamn sammansatta med *ris*-. Ortnamnsforskaren Lars Hellberg menar att *ris*- i ortnamn i allmänhet syftar på "risproducerande skottskog, som i äldre tid levererade för hushållningen nödvändigt material till korgar, kvastar, hägnader m.m." Eller också har någon satt namn på platserna i Nås i ett skede av skogens omlopp när det var ovanligt "risigt" på dessa platser, och namnen har levat kvar av någon anledning. Vem vet? Flera ortnamn sammansatta med *löv*- är bevarade i Nås. Sådana namn kan tyda på att här funnits goda lövtäkter där man tagit löv som foder till kreaturen. Några av dessa namn är gamla: *Lövberget* från 1675, *Lövholmen* i sjön Närsen från 1837, och det finns flera namn som är upptecknade senare, t.ex. *Lövhamnen*. Ortnamn sammansatta med *löv*- kan vittna om att här funnits en gammal lövtäkt. Återigen: Minns du som läser detta att du hört talas om något sådant så ring mig (0708778601). Det skulle vara roligt om vi kunde fastslå att *ris*- och *löv*-namnen faktiskt minner om en verksamhet som upphört för mer än 100 år sen. Behovet fanns i vilket fall!

Om björkriskvastar och granriskvastar

Konsten att tillverka kvastar av björkris och granris är inte helt bortglömd. I Lindesnäs finns Sixten Larsson som berättar att han lärt sig konsten av sin mormor San Pers Kristina från Orsala. Björkriskvastarna var t.ex. outhärliga i ladugårdarna – det kunde gå åt ett dussin kvastar under en vintersäsong. Sixten tillverkar tre slags kvastar: av björkris med och utan löv och av granris. Han minns också att Kristina tillverkade kvastar av kråkris, men det gör inte han. Björkriskvastar utan löv är utmärkte vinterkvastar att sopa bort snön med på förstubron. Till jul gör han även granriskvastar – förutom att de bidrar till julstämningen är de utmärkte att sopa betonggolv med, säger Sixten. På våren och sommaren när björkriskvastarna är utslitna och granriskvasten tappat barren gör han lövkvastar.

För att binda ihop kvasten behövs *viôr* (vidjor). Det är alltid björkviôr som används och de är okluvna. För att de skall kunna böjas runt kvastskaftet krävs att de är växta på ett särskilt sätt. – Man lär sig att se på hur vidjan är växt om den kan gå att böja utan att brista, säger Sixten. Björkviôr av den rätta sorten blir otroligt starka och man kunde t.ex. göra länkar av dem som halsband åt getterna. För att kvasten skall kunna hängas upp förser han den med en tallgrenskrok. Sixten berättar också att kvastar kan se olika ut beroende var de tillverkas. För några år sen visade han och Birger Lidström hur man tillverkar kvastar i anslutning till Ingmarsspelen, och han upptäckte då att hans och Birgers kvastar skiljde sig åt.

Red. beklagar att vi inte kunnat besöka Sixten hemma i Lindesnäs i dessa Corona-tider, men vi hoppas kunna återkomma med bilder och mera information om kvasttillverkning i höstens *Nåsvarg*.
Dåpp Inger

Litteratur:

Lövtäkt och stubbskottsbruk. Människans förändring av landskapet – boskapsskötsel och åkerbruk med hjälp av skog. Red. Håkan Slotte och Hans Göransson. 1–2. KSLA 1996. Rapporten finns på nätet. Sök på Lövträd och stubbskottsbruk 17:1. Lövträd och stubbskottsbruk 17:2.

Strid, Jan Paul, *Kulturlandskapets språkliga dimension. Ortnamnen*. Riksantikvarieämbetet 1993.

Koij Per Persson – spelman från Äppelbo

I några nummer av Nåsvargen har vi bekantat oss med Möckelind Erik Larsson (1873-1940) vars levnad var intressant på flera sätt. Han var spelman, blev frälst, men fortsatte spela. Efter mycket tjat från hustrun så åkte de till Amerika och Chicago. Där gick det bra för dem till en början. Han arrangerade program med folkmusik på skandinaviska klubben och tecknade ner låtar ur minnet. Uppteckningarna skickades hem till Nås till olika personer för att vara säkra på att någon sparade dem.

I Äppelbo hittar vi vid samma tid en annan spelman med likartad levnadsgång. Koij Per Persson (1870–1945) är liksom Möckelind Erik en spelman som ansluter sig till Frälsningsarmén. Per kommer under sin levnad att även verka under namnen Koj Per Persson, Per Persson-Koij, Pastor P. Persson. Han slutar sin levnad i Falun där ättlingarna nu tagit till sig namnet Koj som familjenamn. Utöver muntliga berättelser från familjen finns det tre skriftliga källor att tillgå: *Ur min levnadshistoria* av Per Persson-Koij, *Genom Amerikas Förenta Stater* av Pastor P. Persson samt Karl-Erik Forsslunds *Malungs kapellag och Äppelbo*.

I dessa tre skildringar träder Koj Per fram som tre helt olika personer:

I hans *levnadshistoria* berättar han ingående och detaljerat om sin bakgrund: hans tidiga förfader Matts Paulsson kom till Säfsnäs från Finland under 1600-talet, och det hade antecknats i kyrkboken att han ”varken gick till kyrkan eller Herrens nattvard”. Han slapp dock böter eftersom finnarna bodde så avlägset. Han beskriver hur han gör en tur till Lesjöfors bruk, köper spik som, gömd i hö, smugglas in i Norge i en bytesaffär mot en ny häst. Att tullmännen gärna såg mellan fingrarna om de erbjöds brännvin i utbyte underlättade affärsresan.

Om sin skoltid kommer han med upplysningar som i sin knapphet sammanfattar kyrkans roll som kunskapsförmedlare av musik. Om Erik Dahlén skriver han...”var en mästare att göra lektionerna intressant och givande... Något egentligt musikgeni var han inte. Sedan han kom till socknen anskaffades en liten orgel till kyrkan, och det var med mycken möda han tog sig igenom psalmerna. Mässan behövde han aldrig spela, emedan vår gamle kyrkoherde ej kunde sjunga utan läste allting.”

Från mitten av 1800-talet ökade produktionskravet på bruken vilket gav kolarbönderna mycket göra. Koj Per berättar att han ”var på trettonde året” då han började som kolkörare och företog kolkörning till Gustafsström, fem mil bort på Värmlandssidan. Sedan följde Älvsjöhyttan, Liljendal och Lesjöfors, alla i Värmland.

Koj Pers minnen går alltid västerut och ”stadsresan” en gång om året gick till Filipstad, där man mottogs av gamla vänner som genast bjöd ur kaggen och far ”som inte var så stark och motståndskraftig blev redlöst drucken”.

I höjd med konfirmationen mognade han som spelman och blev allt mer efterfrågad. ”Dels hade jag den rätta rytmen i mitt spel, och dels brukade jag icke, till skillnad från en del av de andra spelmännen överlasta mig med starka drycker, så att jag blev oförmögen att fortsätta med spelningen”. Per var inte absolutist men han berättar ändå hur och hans vänner sökte sig undan när de skulle festa. De var öppna för Frälsningsarmén när denna etablerade sig i Äppelbo. Det märkliga var, skriver Koj Pelle, ”att hur förplägade vi än voro så lågo de religiösa föreställningarna för oss”. En händelse på en dans där Koj Pelle spelade blev avgörande. En flicka, Rösos Anna, höjde rösten och vittnade om dansens fördärv och att ”ni dansar er till helvetet allesammans, Gud hjälpe er.” Det kan noteras att flera som anslöt sig till Frälsningsarmén hade närvarat på den dansen.

Koj Pelle steg snabbt i graderna och flyttade till Falun, blev pastor och föreståndare för Soldathemmet vid I 13. Verksamheten är en samverkan mellan Frikyrkorna och Svenska kyrkan och är fortfarande verksam. 1923 ger sig pastor Per Persson-Koij ut på en lång resa.[samma årsom Möckelind Erik] I en liten bok skriver han...”Efter vägen slöto sig stora skaror av ungdom till vårt tåg, ungdom, som på grund av den rådande arbetsbristen måste vända ett älskat fosterland ryggen för att söka sin utkomst i de stora möjligheternas land hinsides Atlanten. Hans resa redovisas i boken med titeln ”Genom Amerikas Förenta Stater”.

Med på båten fanns emigranter och hans skildring av avfärden fångar stundens allvar:

”Klockan närmar sig 12. Den stora lyftkranen griper med sitt jättefinger den ena bryggan efter den andra och ställer dem åsido. Nu återstår endast en brygga. Men där råder brådska. Det ena ilbudet avlöser det andra: ett telegram, som kommit i sista stund och måste med, en packe brev, ännu en blomsterbukett, adresserad till någon älskad ombord.

Ännu en minut, och några av rederiets herrar avlägsna sig skyndsamt, och den sista förbindelsen med fosterjorden lyftes bort. På slaget 12 intonas: "Du gamla, du fria", omedelbart åtföljd av amerikanska nationalhymnen. Huvudena blottas, och det går en skakning genom märm och ben, tårar pressa sig oemotståndligt fram ur ens ögon. Man stirrar som en vansinnig ut över det stora människohavet, vars näsduksviftningar sia om böljeskummet, som väntar där ute på Atlantens omätliga yta. Trenne bogserbåtar skota fast vid jätteångaren och streta i sina trossar, så fast vid jätteångaren och sina trossar, att skummet yr. 'Drottningholm' ger så småningom med sig och glider sakta ut från kajen, under massans hurrarop."

Hans reseberättelse är en detaljerad beskrivning av livet ombord på båten, där Pelle predikar i 3:e klass. Han fortsätter sedan att beskriva livet i land. Möten med utvandrare svenskar är ett vanligt förekommande resmål. Två timmars resa med spårvagn från Boston ligger Worcester och där stannar han till. Där passar han på att framföra en hälsning från "Dalarnes missionerande kvinnor. Bränd Mor, Jut Britta, Mor Borg och andra passerar revy och "förringade tydligen icke värdet av mitt lilla anförande."

Den tunna boken är en resebeskrivning som kunde bli en fullgod introduktion till det nya landet. Åren 1851–1925 emigrerade 42% av Äppelbos befolkning till Amerika. Hur många som lockades av Pator Per Persson-Koj finns det inga uppgifter om. I Amerika var pastor Persson predikanten och guiden. Hans berättelse pekar framåt, mot framtiden, det moderna samhället.

Två år senare, 1925 kommer Karl-Erik Forsslunds bok *Med Daläven från källorna till havet, Del 2 Väster-Dalälven, Bok 4 Malungs kapell-lag och Äppelbo*. Där finns Koj Pelle med. Året innan Amerika-resan, 1922, mötte han Forsslund och den som skulle teckna ned låtar och visor, Karl Sporr. Sporr var skicklig på fiolen och styv på att fånga låten, fästa den som noter på papper.

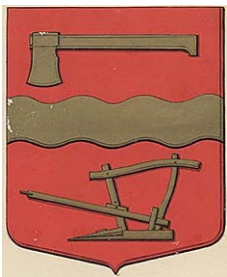
Nu blir Koj Pelle förmedlare av seder och bruk från en förgången tid. Han presenteras som "Pastor Per Persson, Falun, föreståndare för Soldathemmet i Falun", här aldrig kallad annat än Koj Pelle, från Kojgården i Sörombäcken, Minns låtarna från sin ungdom i Äppelbo och spelar dem med smak och stil enligt upptecknare; så tre polskor, sjungna av hans farfar (född 1809), delvis med ålderdomliga och underliga tongångar, särskilt den tredje och bästa med oväntade förtecken och återställningar..."

Forsslund räknar tre spelmän som de främsta i Äppelbo; Erik Åhl, Vifors Erik och pastor Per Persson i Falun, alltså Koj Pelle. Forsslund återger också något anmärkningsvärt i Äppelbo. Kyrkoherden Johannes Skoglund, spelar fiol och leder de andra spelmännen, Erke Knuss och Vifors Erik och brudparet till altaret så sent som 1923. Detta sker eftersom "kyrkoherden själv återupplivat den gamla seden". Johannes avtryck är större än så. Han tecknar upp den brudmarsch som kommer att kallas "Äppelbo gånglåt". Kyrkoherde Johannes Skoglund hade tecknat upp låten 1924 vid ett bröllop i Ärtberget efter Emma Kristoffersson som trallat den.

Thomas Fahlander

På Gransjöberget i Äppelbo

Alla **Hembygdens sommarprogram** är inställda när *Nåsvargen* går till trycket i början av juni. Om det blir möjligt att ordna program senare i sommar kommer dessa att annonseras i Järna-nytt.

Nickusboden är stängd på grund av rådande omständigheter: Meddela via vår telefonsvarare 0281-30252 om du vill besöka Nickusboden så kan vi stå till tjänst.

Vävtugan är öppen, kontakta oss via telefonsvararen.

*

En bil hade kört in i en trädstubbe vid Byns Lars infart. Lars kommentar till detta: – Du må tro att biln vart glosögd då an add poler an mä stöbban.

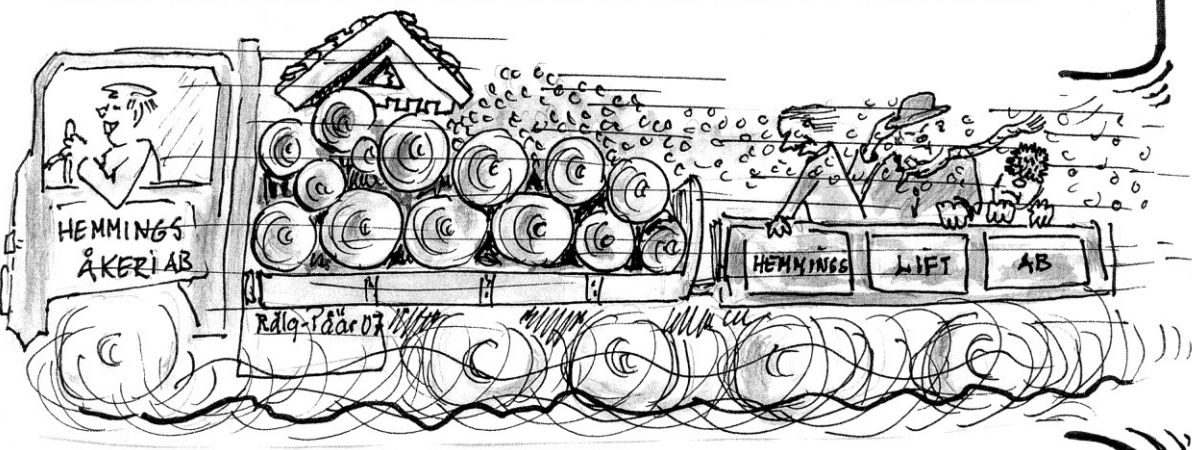
Rolf blev erbjuden att prova på att åka vattenskidor. – Hä kann int vär sô svårt, sa han. De satte på ett par vattenskidor, han satt på bryggan med en fimp i mun och så bar det iväg. Han dök ner under vattnet för han släppte inte repet som drog. När han efter en stund kom upp när båten stannat, spottade han ut fimpen och sa: – Nu vet je hur hä e tä vär vobbler.

En nåsbonde var ute och harvade inför sådden. Det var mycket kvickrot i det han harvade, så han kommenterade det med dessa ord: – Hä va sô tågut, sô hä va sôm tä vär ti mattôr. [Min farfar Dåpp Lasse berättade att innan det fanns konstgödning så stal man kvickrot av varandra för att få det att växa mera gräs på åkrarna.]

På biografen i Nås visades filmen *Kanonerna på Navarone*. Filmen börjar med att ett flygplan attackerar och börjar brinna. Då hörs en röst i mörket: Nu kôm brandflygä.

Anders kommentar till en film: – Filmen va full å bär-sä.åtare.

.....LÅT OSS TA HAND OM ALLA ERA HORIZONTELLA
TRANSPORTER, TIMMER, VED, NYA Å GAMLA HUS Å GRUS
ÄVEN SÅ KALLAD LIFTNING KAN VID BEHOV ORDNAS...

Hemmings Åkeri AB
PER & BÖRJE

Specialitet
Skogs- & Hustransporter

Storbyn 12
780 53 Nås

Tel + fax: 0281-300 90
Per mobil: 070-213 68 99
Börje mobil: 070-263 33 54
Mail: hemming.ab@xpress.se

Från plats till plats -
utan omlastning.
Snabba transporter!